

ZORISLAV KALEB*

Novi Zakon o kaznenom postupku nakon izmjena i dopuna iz lipnja 2009.

Dana 1. siječnja 2009. stupio je na snagu novi Zakon o kaznenom postupku (ZKP). No, za većinu njegovih odredbi stupanje na snagu je odgođeno te se Zakon počeo primjenjivati od 1. srpnja 2009. godine u tzv. USKOK-ovim postupcima, a za sve ostale kaznene predmete početak će se primjenjivati od 1. rujna 2011. godine. Prije stupanja na snagu Zakona o kaznenom postupku u cijelosti, uslijedila je Novela Zakona 30. lipnja 2009. (NN 76/09.) koja je stupila na snagu 1. srpnja 2009. godine i koja je izmijenila 118 njegovih članaka, te se pritom nije radilo samo o kozmetičkoj izmjeni kao što je to bilo najavljeno, a osobama koje ga primjenjuju u praksi nije ostavljen nikakav rok za pripremu i proučavanje.

UVODNA RAZMATRANJA

Hrvatski sabor je dana 15. prosinca 2008. godine donio novi Zakon o kaznenom postupku (dalje: ZKP)¹. Zakon je objavljen u Narodnim novinama broj 152/08. dana 24. prosinca 2008. te je odmah stupio na snagu samo članak 231., koji se odnosi na tajnost istrage, članci 497.-508. kojima se uređuje obnova postupka te prijelazne i završne odredbe (čl. 530.-575.). Članci 1.-230., 232.-496. i 509.-569. stupili su na snagu dana 1. srpnja 2009. godine u predmetima za kaznena djela iz članka 21. Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta². Za ostale kaznene postupke članci 1.-230., 232.-496. i 509.-569. stupaju na snagu tek 1. rujna 2011. godine.

Nakon donošenja Zakona uslijedila je njegova Novela od 30. lipnja 2009. koja je stupila na snagu već sutradan objavom u Narodnim novinama dana 1. srpnja 2009. godine, a koja je izmijenila 118 njegovih članaka.³

* mr. sc. Zorislav Kaleb, sudac mentor Općinskog kaznenog suda u Zagrebu i viši predavač na Visokoj školi tržišnih komunikacija u Zagrebu.

¹ Zakon o kaznenom postupku od 24. prosinca 2008. (NN 152/08.)

² Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. (NN 76/09.)

³ Vidi: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku. (NN 76/09.)

Zakon o kaznenom postupku donesen je radi poboljšanja djelotvornosti kaznenog postupka, poboljšanja zaštite prava okrivljenika i žrtve, osuvremenjivanja ustanova i radnji kaznenog postupka, te usklađivanja sa sustavima kaznenog postupka u europskim zemljama tradicionalne demokracije.

Svrha Zakona je težnja da kazneni postupak bude jednostavniji, brži i ekonomičniji. Pravni položaj glavnih subjekata nastoji se dosljedno urediti otklanjajući kumulacije procesnih funkcija koje nisu prihvatljive sa stajališta diobe procesnih uloga. Isto znači da ovlaštenu tužitelj obavlja kazneni progon, okrivljenik funkciju obrane, a sud uglavnom vodi kazneni postupak i odlučuje o optužbi. Time hrvatski kazneni postupak postaje usporediv i bitno istovjetan sustavima suvremenih kaznenih postupaka u europskim zemljama. Tom osnovnom pristupu valja dodati posebni obzir prema pravima žrtve kojima, po prvi puta u povijesti hrvatskog zakonodavstva Zakon osigurava posebna prava.

Zakon uređuje postupanje od osnova sumnje do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, te izvanredne pravne lijekove u kaznenim predmetima, kao i posebne postupke u svezi s kaznenim djelom.

U Zakonu se detaljno uređuje redoviti kazneni postupak koji se vodi za kaznena djela za koja je propisana nadležnost županijskog suda koju tek treba urediti posebni zakon o sudskoj nadležnosti. U tom obliku postupka, istragu koja je za najteža i složena kaznena djela obvezna, vodi državni odvjetnik koji može poduzimanje radnji povjeriti istražitelju. O pokretanju istrage, koja je tajna, odlučuje se nalogom protiv kojega okrivljenik nema pravnog lijeka. U istrazi se prikupljaju podaci o kaznenom djelu i počinitelju. Državni odvjetnik i druga tijela u istrazi dužni su prikupljati dokaze o činjenicama koje idu na štetu i u korist okrivljenika. Položaj suda u istrazi također je značajno izmijenjen. Umjesto istražnog suca Zakon predviđa suca istrage. To je posve novo tijelo suda kakvo postoji u nekim drugim sustavima europskih zemalja. Sudac istrage ima prije svega jamstvenu zadaću. On odlučuje o zahvatima u prava i slobode okrivljenika i drugih osoba (kao sudac sloboda), te obavlja druge zakonom propisane radnje u funkciji suda u prethodnom postupku, a jezgro istrage tvore dokazne radnje.⁴

1. RAZLOZI ZA DONOŠENJE NOVELE ZKP-a IZ LIPNJA 2009.

Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08., u daljnjem tekstu: Zakon) počeo se primjenjivati u predmetima iz članka 21. Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta od 1. srpnja 2009. godine.

Nova pravila kaznenog postupka usmjerena su djelotvornijem i bržem odvijanju postupka uz osiguranje prava okrivljenika i drugih osoba u skladu s međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava i odredbama Ustava. Izmjene i dopune Zakona smjeraju postizanju tih ciljeva u radu na konkretnim predmetima, a zakonodavac ih je predložio:

- jer su odredbe Zakona praktično provjerene u sustavno organiziranim i provedenim edukacijskim procesima i radionicama u kojima su utvrđene moguće pre-

⁴ Obrazloženje Konačnog prijedloga Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski sabor, prosinac 2008., 167. i 168.

- preke djelotvornom odvijanju kaznenog postupka i naznačeni smjerovi mogućih poboljšanja pravila kaznenog postupka;
- jer je uočena potreba otklanjanja neprikladnih rješenja i drukčije uređenje postojećih odredaba Zakona, a na neke od tih pitanja ukazale su i primjedbe i prijedlozi izneseni nakon donošenja Zakona;
 - jer se dalje razvija koncepcija suvremenog kaznenog postupka, posebno kroz praksu Europskog suda za ljudska prava, ali i novim pravilima u europskim nacionalnim sustavima, prema kojima kazneni postupak s jedne strane mora biti usklađen s osnovnim, zajedničkim standardima uređenja, posebno međunarodnim standardima ljudskih prava, i s druge strane, mora biti takav da omogućuje komunikaciju i kooperaciju s drugim sustavima;
 - jer je u tijeku proces proširenja kaznenopravne suradnje među europskim državama posebno među državama članicama Europske unije, pa tako i osnovni izvor pravila kaznenog postupka mora biti uređen tako da omogućuje djelotvornu suradnju;
 - jer je trebalo optimalno uskladiti Zakon s tekstovima doticajnih zakona (Zakon o sudovima, Zakon o državnom odvjetništvu, Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Zakon o državnom odvjetništvu, Zakon o policijskim poslovima i ovlastima⁵, itd.). Vodila se pritom briga i o većem broju podzakonskih akata koje treba donijeti na temelju tih zakonskih propisa.

Izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku kao i drugi zakoni (o policijskim poslovima i ovlastima, o državnom odvjetništvu, o sudovima, o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta), trebale bi omogućiti primjenu novih propisa u predmetima složenog i opasnog kriminaliteta od početka primjene novih pravila kaznenog postupka, dakle, od 1. srpnja 2009. godine Zakon je među najvažnijim komponentama suprotstavljanja društva pojavama najopasnijeg kriminaliteta. Osnova za donošenje Zakona po hitnom postupku nalazi se u članku 159. Poslovnika Hrvatskog sabora jer za to postoje osobito opravdani državni razlozi.⁶

Temeljna značajka novog Zakona je novo uređenje položaja glavnih subjekata kaznenog postupka (suda, ovlaštenog tužitelja i okrivljenika), napuštanje sustava sudske istrage i prijelaz na državnoodvjetničku istragu, uspostavljanjem mehanizama jednakosti sredstava u središnjem stadiju, smanjenje broja optužnih akata, detaljna pravila o ispitivanju optužnice, uvođenje novih mogućnosti za sporazumno rješavanje spora nastalog kaznenim djelom, nastojanje za ubrzanjem i pojednostavljenjem postupka posebno u predmetima lakših kaznenih djela, detaljnim uređenjem postupka primjene mjera osiguranja prisutnosti i drugih mjera za učinkovito vođenje kaznenog postupka, te općenito poboljšanje pravila kaznenog postupka prema Načelima za izradu novog Zakona o kaznenom postupku iz 2007. godine.

Zakon je donesen s više amandmana, te je nakon donošenja Zakona u javnosti istupao veći broj osoba koje su iznijele kritičke primjedbe glede pojedinih odredaba Zakona. Neki

⁵ NN 76/09.

⁶ Vlada RH, Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, lipanj 2009., 1. i 2. (dalje: Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama ZKP-a).

su ukazali na zakonska rješenja za koja su smatrali da zahtijevaju preispitivanje ili drukčije uređenje. Među njima su bila i takva koja su zauzela stajalište da nisu ostvareni društveni uvjeti za duboku reformu koju donosi novi Zakon. Kritika je bila upućena i stupnjevitom primjeni Zakona. Nailazak ekonomske krize aktualizirao je i pitanje sredstava za primjenu Zakona, no konceptijski pristup Zakona nije ni u jednom detalju doveden u pitanje. Zakon je usporediv s europskim kodifikacijama koje su utemeljene na istim polazištima. To posebno vrijedi za najnovije tri europske kodifikacije (Portugalsku iz 1987., Talijansku iz 1988. i Švicarsku iz 2007. godine). Položaj glavnih subjekata u postupku sukladan je odredbama Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i praksi Europskog suda za ljudska prava. Prilikom izrade Zakona uzete su u obzir preporuke Vijeća Europe koje se odnose na kazneni postupak. Također su konzultirani izvori Ujedinjenih naroda.

U razdoblju od nekoliko mjeseci nakon donošenja Zakona provedena je sustavna edukacija praktičara. To je prvi put u hrvatskoj praksi da je jedan zakonski izvor od vremena donošenja, do početka primjene testiran *in concreto*, putem sustavne praktične simulacije u kojoj su istodobno aktivno sudjelovali suci, državni odvjetnici, odvjetnici i policijski službenici. Prvi put su također zajednički radili u okviru te edukacije. Ministarstvo pravosuđa je organiziralo i provelo posebnu višednevnu prorađu ključnih pitanja primjene u manjim skupinama s konkretnim simulacijama u predmetima iz nadležnosti četiriju sudova pred kojima se vode predmeti korupcije i organiziranog kriminaliteta.

Edukacija je obuhvatila prije svega skupinu državnih odvjetnika, sudaca i policijskih službenika koji postupaju u predmetima korupcije i organiziranog kriminaliteta. U Valbandonu je prema unaprijed razrađenom planu, održano više radionica, svaka u trajanju od nekoliko radnih dana, na kojima su simulirane pojedine postupovne radnje, raspravljana određena pitanja i testirana praktična primjena pojedinih rješenja u praksi. Simulacija je provedena u složenim predmetima koji se vode u četirima sudovima koji postupaju prema Zakonu o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. U okvirima tog vida edukacije izrađeni su određeni modeli odluka, provedene konkretne postupovne radnje, itd. Osim rečene, edukaciju putem predavanja i seminara za državne odvjetnike, suce, odvjetnike i policijske službenike, organizirale su i ustanove koje se bave stručnim osposobljavanjem profesionalnih sudionika kaznenog postupka (Pravosudna akademija, Narodne novine, Inženjerski biro), te profesionalne udruge (Hrvatska odvjetnička komora).⁷

Pojedini resori proveli su putem svojih ustanova i druge oblike sustavne obuke o novim pravilima kaznenog postupka. Tako je Policijska akademija Ministarstva unutarnjih poslova provela sustavnu obuku višednevnim obvezatnim predavanjima koja su obuhvatila preko 1 440 policijskih službenika, mahom kriminalista. Tekst Zakona je u opisanom smislu bio izložen strogoj praktičnoj provjeri prije početka primjene što je, kao što je rečeno, značajna novost u hrvatskoj pravnoj praksi. Valja imati u vidu da su pravila kaznenog postupka složena cjelina i da iskustva europskih zemalja koja su prešla na novo uređenje, upućuju da se kao nužnost pojavljuje potreba za skorim i u početku čestim izmjenama i dopunama (tako je npr. najpoznatiji europski sustav nove kaznene procedure: Talijanski zakonik o kaznenom postupku donesen krajem 1988. godine, mijenjan tri puta

⁷Obrazloženje Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama ZKP-a.

već tijekom 1990., čak šest puta 1991., više desetaka njegovih odredaba proglašene su neustavnim; isti je slučaj sa zakonima o kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini koji su doneseni pod snažnim utjecajem međunarodnih eksperata, zatim u Republici Poljskoj itd.). Nakon tih izmjena i dopuna uređenje se stabilizira i osigurava funkcioniranje koje je sukladno temeljnim ciljevima kaznenog postupka i standardima zaštite ljudskih prava.

Tijekom praktične edukacije uočena su određena mjesta koja zahtijevaju ili omogućuju drukčije rješenje od postojećeg. O pitanjima koja su uočena na tim radionicama i identificirana kao moguće točke različitih tumačenja ili prepreke za djelotvornu primjenu, sastavljeno je pisano izvješće s konkretnim prijedlozima izmjena i dopuna zakonskog teksta.

Neka su tijela državne vlasti i drugi subjekti u razdoblju od donošenja Zakona podnijeli prijedloge za izmjenu i dopunu odredaba Zakona. Prijedlozi izmjena i dopuna dostavljeni su od strane Hrvatskog novinarskog društva, Hrvatske odvjetničke komore, Hrvatskog psihološkog društva, Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih, Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa i pojedinih stručnjaka. Uprava za kazneno pravo Ministarstva pravosuđa cijeli je tekst Zakona podvrgla minucioznoj provjeri kako sa stajališta terminološke dosljednosti, tako i u odnosu na postojanje pogrešaka u pisanju ili drugih očiglednih nedostataka u tekstu. Valja napomenuti da su neke izmjene i dopune uvjetovane izmjenama drugih zakonskih propisa koje su u međuvremenu uslijedile (npr. Kaznenog zakona – Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 152/08.). Predlagatelj je imao u vidu sve kritičke primjedbe, koje su istaknute u svezi s novim sustavom pravila kaznenog postupka. Osobito su pomno razmatrane primjedbe iznesene tijekom edukacije za primjenu novih pravila. Kritički su ispitane mogućnosti za daljnjim poboljšanjem pravila. Uvažile su se i nove okolnosti nastale ekonomskom krizom. Na osnovi svega izloženog izrađen je Prijedlog izmjena i dopuna teksta Zakona.⁸

2. NOVOSTI U VEZI S TAJNOŠĆU ISTRAGE

Na snagu su odmah (od 1. siječnja 2009.) stupile odredbe o tajnosti istražnog postupka i obnovi postupka. Uveden je i institut istražnog zatvora u domu (kućnog pritvora) te se nadamo da će on sada profunkcionirati u praksi.

Istrage za sve kaznene predmete postale su tajne, a svi koji doznaju podatke prikupljene u istrazi ili saznaju da se obavljaju same radnje, dužni su te informacije čuvati kao tajnu.

Članak 231. ZKP-a izmijenjen je djelomičnim uvažavanjem primjedaba Hrvatskog novinarskog društva te amandmana saborskih zastupnika.

Članak 231. ZKP-a iz 2008. godine glasio je:

"(1) Postupanje tijekom istrage je tajno. Sve osobe koje saznaju sadržaj postupovne radnje tijekom istrage dužne su kao tajnu čuvati činjenice ili podatke koje su tom prilikom saznale.

⁸ Ibid., 26.

(2) Tijelo koje poduzima radnju upozorit će osobe iz stavka 1. ovog članka da je odavanje tajne kazneno djelo."

Prijedlog izmjena članka 231. glasio je:

"(1) Postupanje prije potvrđivanja optužnice nije javno. Sve osobe koje saznaju sadržaj dokazne radnje prije potvrđivanja optužnice, dužne su kao tajnu čuvati činjenice ili podatke koje su tom prilikom saznale.

(2) Tijelo koje poduzima radnju upozorit će osobe koje sudjeluje u dokaznoj radnji iz stavka 1. ovog članka, da je odavanje tajne kazneno djelo."

Prijedlog izmjena članka 231. je umjesto postojeće odredbe u prvoj rečenici predlagao izričaj da postupanje tijekom istrage nije javno. Druga rečenica je bila precizirana tako da je predviđala obvezu tajnosti za sve osobe koje saznaju sadržaj dokazne radnje prije potvrđivanja optužnice.

Na kraju je prihvaćeno kompromisno rješenje po kojem je postupanje tijekom istrage tajno. Ostavljena je mogućnost da tijelo koje vodi istragu može odlučiti da određena dokazna radnja ili dio dokazne radnje nisu tajne kada za to postoji interes javnosti ili drugi opravdani razlozi, a nije u suprotnosti s interesima istrage niti s drugim odredbama ZKP-a.

2.1. Korištenje blažih nezakonitih dokaza za teške oblike kaznenih djela

Najveći prijemor na kaznenim savjetovanjima u vezi s novim ZKP-om donio je članak 10. stavak 3. točka 2. novog ZKP-a o korištenju blažih nezakonitih dokaza "u postupku za teške oblike kaznenih djela za koja se provodi redoviti postupak, kod kojih je povreda prava, s obzirom na jakost i narav, bitno manja u odnosu na težinu kaznenog djela" te će biti vrlo zanimljivo vidjeti primjenu te odredbe u sudskoj praksi.⁹ Novela ZKP-a iz 2009. nije izmijenila odredbu članka 10. stavka 3. točke 2., no izmijenila je članak 6. ZKP-a.

Prema članku 6. ZKP-a u kaznenom postupku zabranjena je diskriminacija po rasnoj i etničkoj pripadnosti, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovnom stanju, članstvu u sindikatu, obrazovanju, društvenom položaju, bračnom ili obiteljskom statusu, dobi, zdravstvenom stanju, invaliditetu, genetskom naslijeđu, rodnom identitetu, izražavanju ili spolnoj orijentaciji.

Također je zabranjeno da se prema okrivljeniku, svjedoku ili drugoj osobi primijene medicinske intervencije ili da im se daju takva sredstva kojima bi se utjecalo na njihovu volju pri davanju iskaza. Pored toga, prema istim osobama se ne smije uporabiti sila, prijetnja ili druga slična sredstva. Iskaz pribavljen protivno stavicima 1. i 2. članka 6. ne može se upotrijebiti kao dokaz u postupku.

Članak 6. je nova načelna odredba koja je, znatno proširena u odnosu na stavak 4. članka 265. iz dosadašnjeg ZKP-a koji je zabranjivao određena postupanja kojima se utječe na volju pri davanju iskaza. Premještanjem u načelne odredbe, nastojalo se uvrstiti zabranu koja je u raznim varijantama sadržana u članku 3. Europske konvencije, u Europskoj konvenciji o sprje-

⁹ Vidi o tome opširnije u radu: Bojanić, I., Đurđević, Z., Dopuštenost uporabe dokaza pribavljenih kršenjem temeljnih ljudskih prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2, 2008., 973.-1003.

čavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja¹⁰, Konvenciji UN protiv mučenja i drugih okrutnih, ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja¹¹, te u drugim međunarodnim izvorima. Ona svojom važnosti svakako ima načelno značenje.¹²

Člankom 1. Zakona o izmjenama i dopunama ZKP-a, prihvaćena je primjedba Ureda za ljudska prava i u članak 6. dodan stavak 1. Prema novom stavku 2. članka 6., dokaz pribavljen primjenom medicinske intervencije ili davanjem sredstava kojima se utječe na volju osobe pri davanju iskaza, uporaba sile, prijetnje, ili drugog sličnog sredstva ne može biti upotrijebljen u postupku što je uvijek nevaljan dokaz. Dopunjenom odredbom članka 6. stavka 2. isključuje se mogućnost upotrebe dokaza iz članka 6. stavka 1. u skladu s međunarodnim izvorima koji zabranjuju određena postupanja (članak 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, članci 7. i 10. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Konvencija Ujedinjenih naroda protiv mučenja, Europska konvencija protiv torture, članci 126. i 176. Kaznenog zakona). Time je riješeno pitanje isključenja nezakonitosti tako pribavljenih dokaza. Oni se ne mogu upotrijebiti u postupku prema članku 10. stavku 2. točki 3. Zakona. Na taj se način rješava pitanje domašaja isključenja zabrane upotrebe nezakonitih dokaza koja slijedi iz članka 10. stavka 3. točke 2.

Izmjenom u stavku 2. izostavljena je obmana, jer je način pribavljanja iskaza obmanom, bitno različit od primjene medicinske intervencije, davanja sredstava kojima se utječe na volju pri davanju iskaza ili upotrebe sile, prijetnje ili tome sličnog drugog sredstva.¹³

2.2. Prelazak na ograničeni akuzatorni sustav

Bitna je novost i prelazak s mješovitog tipa kaznenog postupka na ograničeni akuzatorni postupak u kojem sudac može samo iznimno izvoditi dokaze po službenoj dužnosti koje stranke nisu predložile. Prema izmijenjenom stavku 1. članka 419., Vijeće a i sudac pojedinac u skraćenom postupku, mogu odlučiti da se izvedu dokazi koje stranke nisu predložile ili su od njih odustale, samo ukoliko smatraju da ti dokazi upućuju na postojanje razloga isključenja protupravnosti ili krivnje ili se radi o činjenici o kojoj ovisi odluka o kaznenopravnim sankcijama. Te dokaze Vijeće izvodi tek na kraju dokaznog postupka, kada se izvedu svi prihvaćeni dokazi stranaka.

U Zakonu više nema odredbe o neograničenoj inkvizicijskoj maksimi iz članka 322. stavka 3. dosadašnjeg ZKP-a, prema kojoj je sud mogao izvesti dokaze koje stranke nisu predložile ili od čijeg su izvođenja odustale, iako to u Zakonu nije i izričito zabranjeno. Time se naglašava dokazna inicijativa stranaka i općenito akuzatornost postupka. Isto zahtijeva od stranaka, prije svega od državnog odvjetnika, bitno pojačanje svrhovite aktivnosti u postupku. Prijedlog Zakona je čak predviđao da sud uopće ne može izvoditi dokaze po službenoj dužnosti koje stranke nisu predložile, no uočeno je da bi na taj način došlo do oštećenja prava okrivljenika – posebice onih koji nemaju branitelja. Pored

¹⁰ NN-MU 14/1997.

¹¹ NN-MU 12/1993.

¹² Obrazloženje Konačnog prijedloga ZKP-a, 169.

¹³ Obrazloženje Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama ZKP-a, 26. i 27.

navedenog, sudu ostaje mogućnost da strankama sugerira kako bi bilo uputno saslušati nekog svjedoka ili pribaviti neki dokaz, pa da stranke to zatim i predlože.

Mislim da je za primjenu takvog sustava bilo potrebno uvesti i obveznu obranu okrivljenika po branitelju radi primjene načela o "jednakosti oružja" jer je malo vjerojatno da će neka neuka stranka bez branitelja ravnopravno moći predlagati dokaze isto kao i pravno obrazovani državni odvjetnik ili njegov zamjenik.

3. RAZLIKA IZMEĐU OŠTEĆENIKA I ŽRTVE KAZNENOG DJELA

Jedna od karakteristika kontinentalnih sustava kaznenih postupaka je ta da se žrtvi zločina pridaje veća uloga od uloge svjedoka, što odgovara specifičnoj prirodi sudjelovanja žrtve u kaznenom postupku.¹⁴ S druge strane, kazneni postupak više štiti ljudska prava okrivljenika od prava žrtve ili oštećenika kaznenog djela. Čisti hijerarhijsko-aktivistički sustav pravosuđa ne dozvoljava žrtvi da sama raspolaže tako važnim pitanjima kao što su pokretanje i završetak kaznenog postupka, te država zadržava isključivu ovlast nad odabirom prikladnih sredstava za artikuliranje vrijednosti i ostvarivanje državnih ciljeva.¹⁵

Eventualna kontrola žrtve nad postupkom ne podudara se ni s hijerarhijski ustrojenom vlašću jer sudski postupak služi provođenju državne politike, odnosno vladajuće stranke.

Prava žrtve proizlaze iz adhezijskog postupka, odnosno privatnog odštetnog zahtjeva te tijekom istrage žrtva može podnositi dokazne prijedloge, a na glavnoj raspravi može postavljati pitanja, imati punomoćnika, predlagati sudu odluku, a u nekim slučajevima ima i ograničena prava na žalbu.¹⁶ Progon koji pokreće žrtva pretvara se u sredstvo traženja privatne zadovoljštine koji se teško može razlikovati od postupaka za naknadu štete u parnici.

Posebna znanost – viktimologija bavi se pravilima kojima se žrtvu kaznenog djela zaštićuje od patnji, štete i eventualnih drugih ugrožavanja koje mu je prouzrokovao počinitelj kaznenog djela.

Pravno područje na kojem žrtva (oštećenik) kaznenog djela ima najviše interesa za poboljšanje svog položaja je brza i učinkovita odšteta. Većina pravnih sustava kontinentalnog prava danas omogućuje oštećeniku da kroz neki oblik adhezijskog postupka ostvari svoj imovinskopravni zahtjev na način da se time ne ugrožavaju temeljna prava i prava obrane okrivljenika. Iznimka je Japan u kojem se odšteta može tražiti jedino u parničnom postupku. Neke bogatije zemlje također osnivaju državne fondove iz kojih žrtve određenih kaznenih djela (npr. počinjenih nasiljem) pod određenim pretpostavkama mogu dobiti obeštećenje s time da nakon toga država stječe regresni zahtjev prema delinkventu.¹⁷

Pojmovi žrtva (*victim*) i oštećenik (*civil party, parte civile*) nisu isti. Razlika je u tome da osoba koja je oštećena kaznenim djelom ne mora nužno biti izravna žrtva kaznenog

¹⁴ Damaška, M., Lica pravosuđa i državna vlast, Nakladni zavod Globus, 2008., 210.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid., 211.

¹⁷ Krapac, D., Reforma kaznenog postupka i zaštita ljudskih prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1(1), 1994., 121.

djela. S druge strane žrtva kaznenog djela je sasvim sigurno oštećena njegovim počinjenjem što ukazuje na to da je pojam oštećenika znatno širi od pojma žrtve te je obuhvaća.¹⁸

Prema članku 16. ZKP-a žrtva i oštećenik imaju u kaznenom postupku prava u skladu sa ZKP-om, te policija, istražitelji, državno odvjetništvo i sud trebaju postupati s posebnim obzirom prema žrtvi kaznenog djela. Ta tijela dužna su žrtvi dati pouke iz članka 16. stavka 3. i članaka 43.-46. ZKP-a te skrbiti za interese žrtve pri donošenju odluka o poduzimanju kaznenog progona protiv okrivljenika, odnosno pri poduzimanju radnji u kaznenom postupku u kojima žrtva mora osobno sudjelovati. Prema članku 16. stavku 3. žrtva koja trpi teža psihofizička oštećenja ili teže posljedice kaznenog djela ima pravo na stručnu pomoć besplatnog savjetnika u skladu sa Zakonom.

Žrtva teškog kaznenog djela nasilja ima pravo na naknadu štete iz sredstava državnog proračuna, koja se prikupljaju – u posebnom fondu – iz novčanih kazni i oduzete imovinske koristi stečene kaznenim djelom.

Državno odvjetništvo i sud dužni su u svakom stadiju postupka ispitati postoji li mogućnost nagodbe između okrivljenika i oštećenika oko popravljivanja štete uzrokovane kaznenim djelom te ih, uz izričitu privolu oštećenika, uputiti u tom cilju u savjetovanište za psihosocijalnu pomoć ovlaštene fizičke ili pravne osobe. Izvješće savjetovaništa mora se nadležnom državnom tijelu dostaviti u roku od šest mjeseci.

Posebno značenje ima novi članak 16. koji je polazna odredba u uređenju položaja žrtve kaznenog djela. Izričito uvođenje žrtve među sudionike kaznenog postupka je novost u hrvatskom kaznenom postupku te predviđa promjenu položaja žrtve. To izražava nov, načelno drukčiji pristup kaznenom postupku kao mehanizmu uspostave narušenih prava, a ne više uređenju postupka kao izrazu skrbi države da provede pravdu koja je narušena i koja pri tome prije svega skrbi o pravima okrivljenika. Novost se sastoji u izdvajanju prava žrtve iz cjeline prava koje osoba ima kao oštećenik. Uz to se nekim žrtvama (npr. djetetu, maloljetniku, žrtvi seksualnih kaznenih djela), osigurava i posebna zaštita tijekom postupka. Taj i odgovarajući drugi članci su usklađeni s Europskom konvencijom o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja, te s preporukama R(85)11, R(87)4, R(87)21 i R(06)8.

Preporuka R(85)11 načelno upućuje da se prema žrtvi postupa s razumijevanjem, konstruktivno i zaštitnički. Ako se o kaznenom progona odlučuje prema načelu oportuniteta, trebalo bi prethodno zahtijevati izjašnjenje žrtve, a uz to da žrtva ima mogućnost pobijanja odluke o obustavi kaznenog progona. Posebno se postavljaju uvjeti za ispitivanje žrtve tijekom istrage (točka 8.) i rasprave (točka 9.), zaštite privatnog života (točka 15.) i posebne zaštite (točka 16.). Zatim se predviđa informiranje žrtve o njenim pravima i mogućnostima dobivanja pomoći, sudjelovanja u svojstvu oštećenika, a posebno pravo da bude obaviještena o okončanju istrage.

Preporuka R(87)21, odnosi se na pomoć žrtvama i sprječavanje viktimizacije, a opsežna Preporuka (06)8, općenito na pomoć žrtvama kaznenih djela. Smjernice iz navedene konvencije i preporuka su razrađene u novim odredbama Zakona o žrtvi (čl. 43.

¹⁸ Kunštek, E., Actio civilis u kaznenom postupku – prijedlog novele, Zbornik radova Decennium Motanicense, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2008., 208., bilj. 27.

do 46. i dr.). Također se imalo u vidu cjelovito uređenje u odredbama članaka 85. do 99. Pravila o postupku i dokazima Stalnog međunarodnog kaznenog suda.¹⁹

3.1. Pojam oštećenika u novom ZKP-u

Prema članku 202. stavku 2. točki 11. *oštećenik* je osim žrtve i druga osoba čije je kakvo osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo kaznenim djelom, a sudjeluje u svojstvu oštećenika u kaznenom postupku.

Prema članku 47. u kaznenom postupku oštećenik ima pravo:

- 1) služiti se vlastitim jezikom i na pomoć prevoditelja
- 2) podnošenja prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva, te privremenih mjera njegova osiguranja
- 3) imati opunomoćenika
- 4) upozoravati na činjenice i predlagati dokaze
- 5) prisustvovati dokaznom ročištu
- 6) prisustvovati raspravi i sudjelovati u dokaznom postupku, te iznijeti završni govor
- 7) razgledati spise i predmete
- 8) podnijeti žalbu pod uvjetima propisanim ovim Zakonom
- 9) podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama KZ-a
- 10) biti obaviješten o odbacivanju kaznene prijave, ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona
- 11) preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika
- 12) zatražiti povrat u prijašnje stanje
- 13) biti obaviješten o ishodu kaznenog postupka.

Za kaznena djela za koja se progoni po prijedlogu, prijedlog za progon mora se podnijeti državnom odvjetništvu u roku od tri mjeseca od dana kad je ovlaštena fizička ili pravna osoba saznala za kazneno djelo i počinitelja. Maloljetnik s navršених šestnaest godina života može i sam podnijeti prijedlog za progon.

Oštećenik kao i do sada ima pravo upozoriti na sve činjenice i predlagati dokaze važne za utvrđivanje kaznenog djela, pronalaženje počinitelja kaznenog djela i utvrđivanje njegova imovinskopravnog zahtjeva. Ima pravo na raspravi predlagati dokaze, postavljati pitanja okrivljeniku, svjedocima i vještacima te iznositi primjedbe i objašnjenja glede njihovih iskaza, davati druge izjave, stavljati prijedloge te razgledati spise i predmete koji služe kao dokaz nakon što je ispitan.

Zakon o kaznenom postupku nalaže državnom odvjetniku i sudu da upoznaju oštećenika s navedenim pravima. Time se dodatno opterećuje predsjednika vijeća, a ukoliko tako on ne postupi – to nije bitna povreda ZKP-a. Opunomoćenik oštećenika može biti samo odvjetnik, a odvjetnika može zamijeniti odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom u postupku pred općinskim sudom.

Oštećenik, njegov zakonski zastupnik i opunomoćenik dužni su o svakoj promjeni adrese ili boravišta izvijestiti sud.

¹⁹ Obrazloženje Konačnog prijedloga ZKP-a, 170. i 171.

3.2. Pojam žrtve po novom ZKP-u

Žrtva kaznenog djela je osoba koja zbog počinjenja kaznenog djela trpi fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda. Pri određivanju pojma žrtve vodila se briga o pojmovnom određenju u međunarodnim izvorima i inozemnom zakonodavstvu. Žrtva kaznenog djela se unosi prvi put i u Glavu XI. o imovinskopравnim zahtjevima.²⁰

Odredbama članaka 43.-46. ZKP/08. po prvi put se u hrvatsko pravo uvodi pojam žrtve među sudionike postupka s posebnim pravima. Na važnost uređenja i praktične primjene pravila koja su usmjerena zaštiti prava žrtve kaznenog djela, Europski sud je ukazao u više odluka upozoravajući istodobno da članci 2.-4. i 8. Europske konvencije kao cjelina nalažu državi obvezu uspostavljanja zaštite prava žrtve inkriminiranjem i uređenjem procesnih pravila koja slijedi izravno iz članka 1. iste Konvencije.

Imajući u vidu Deklaraciju Ujedinjenih naroda o žrtvama kaznenih djela i zloporaba vlasti iz 1985. godine, posebnu važnost ima Preporuka R (06)8 o pomoći žrtvama kaznenih djela koja je zamijenila raniju preporuku iz 1987. godine. Prema toj preporuci svaka država mora osigurati djelotvorno priznanje prava žrtve, posebno s obzirom na njenu sigurnost, dignitet, privatni i obiteljski život štiteći ju posebno od negativnih učinaka kaznenog djela. Preporuka posebno uređuje ulogu javnih službi i pomoći žrtvama. Konačno, važna je i Okvirna odluka Vijeća Europske unije od 15. ožujka 2001. godine koja je prekretnica u pristupu pravima žrtve u kaznenom postupku. Zakon se razmatranim odredbama svrstava među suvremene izvore pravila kaznenog postupka koji žrtvi, neovisno o tome ostvaruje li imovinskopравni zahtjev ili ne, osiguravaju posebni položaj. Time Zakon slijedi uvodno spomenuti pristup da žrtva ima posebna prava zato što je kaznenim djelom povrijeđeno njeno pravo, a ne (samo) zato što joj je tim djelom nanesena šteta. Zakon uvodi i sasvim određene dužnosti tijela kaznenog postupka u postupanju prema žrtvi (čl. 43.-46., čl. 414. st. 2. i dr.).²¹

Pravni položaj žrtve diferenciran je i prema nekim važnim osobnim svojstvima, te se posebno štite djeca, maloljetnici i žrtve kaznenog djela protiv spolnog morala. Pritom se nastojalo urediti pravo poštovanja privatnosti žrtve kao osobe koja je već proživjela traumu počinjenim kaznenim djelom i nastojalo se spriječiti ili barem umanjiti sekundarnu viktimizaciju neprikladnim postupanjem tijekom postupka.

Položaj oštećenika i privatnog tužitelja uređen je identičnim pristupom kakav je u dosadašnjem ZKP-u, a to znači da oštećenik ima pravo djelotvornog pristupa kaznenom postupku u odnosu na svoje imovinske zahtjeve i kao osoba koja ima interes da sudjeluje u kaznenom postupku i na strani tužitelja iz drugih motiva (da počinitelj bude kažnjen).²²

Žrtva kaznenog djela tako ima:

- 1) pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom

²⁰ Vidi: Ministarstvo pravosuđa, Prijedlog Zakona o kaznenom postupku, Zagreb, lipanj 2008., 71. i 86.

²¹ Prijedlog Zakona, 207. i 208.

²² Obrazloženje Konačnog prijedloga Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski sabor, prosinac 2008., 171.-173.

- 2) pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik
- 3) druga prava propisana zakonom.

Žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora od pet ili više godina ima pravo: 1) na savjetnika na teret proračunskih sredstava prije davanja iskaza u kaznenom postupku te pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva, ako trpi teža psihofizička oštećenja ili teže posljedice kaznenog djela, i 2) na naknadu materijalne i nematerijalne štete iz državnog fonda pod uvjetima i na način uređen posebnim zakonom. Ukoliko je žrtva prethodno ostvarila imovinskopravni zahtjev, uzet će se u obzir njegova visina a tako će postupiti i sud ako je žrtva prethodno ostvarila naknadu štete iz državnog fonda.

Sud, državno odvjetništvo, istražitelj ili policija dužni su pri poduzimanju prve radnje u kojoj sudjeluju obavijestiti žrtvu o pravima iz članka 43. stavka 1. i 2. i članka 44. ovog ZKP-a i o pravima koja ima kao oštećenik. To nameće predsjedniku vijeća – sucu pojedincu – dodatne obveze uz već brojne dužnosti i upozorenja koja mora dati tijekom glavne rasprave za razliku od, primjerice anglosaksonskog suca. Sve to suca ometa u nastojanju da se koncentrira na dokazni postupak i utvrđivanje činjenica te bi trebali *de lege ferenda* razmisliti i o rasterećenju predsjednika vijeća brojnih obveza ili da one prijeđu na druge osobe, npr. člana vijeća ili sudskog savjetnika (službenika).

Dijete, ili maloljetnik žrtva kaznenog djela ima pored već navedenog za žrtvu i pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, tajnost osobnih podataka i isključenje javnosti. Sud, državni odvjetnik, istražitelj i policija moraju prema djetetu ili mlađem maloljetniku, žrtvi kaznenog djela, postupati posebno obzirno imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta ili mlađeg maloljetnika. Zanimljivo je da se to ne traži za branitelja koji postavlja pitanja svjedoku.

Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa ima i pravo:

- 1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava
- 2) da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola
- 3) uskratiti odgovor na pitanja koja se odnose na strogo osobni život žrtve
- 4) zahtijevati da bude ispitana putem audiovizualnih uređaja
- 5) na tajnost osobnih podataka
- 6) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

Prije prvog ispitivanja sud, državni odvjetnik, istražitelj i policija moraju takvu žrtvu kaznenog djela upozoriti na njezina prava iz ovog članka. Prema točki 3. stavka 1. članka 45. žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa može uskratiti odgovor na pitanja koja se odnose na strogo osobni život žrtve. To bi značilo da promiskuitetne osobe ili osobe koje se bave prostitucijom mogu uskratiti odgovor na ta pitanja, a također mogu uskratiti odgovor na pitanje u kakvom su privatnom odnosu bile s okrivljenikom. Te okolnosti su se do sada mogle koristiti pri utvrđivanju odlučnih činjenica te eventualno pri visini odmjera vanja kazne kao olakotne okolnosti.

3.3. Obavješćavanje žrtve o ukidanju pritvora i pravo razgledavanja spisa

Žrtva ima pravo primiti obavijest suda da je nad počiniteljem kaznenog djela, čija je žrtva, ukinut pritvor. Tada je uputno da okrivljeniku sud odredi i zabranu približavanja kući ili mjestu zaposlenja, kao i samom oštećeniku i to na 200-500 m pod prijetnjom

opozivanja odluke o ukidanju pritvora. Problemi mogu nastupiti ukoliko okrivljenik živi u blizini oštećenika (npr. u istoj zgradi) ili radi u njegovoj blizini ili na istom poslu.

O ukidanju pritvora određenog iz osnove u članku 123. stavku 1. točki 3. ZKP-a, kad se ista svrha može ostvariti drugom blažom mjerom, sud će žrtvu kaznenog djela obavijestiti putem policije. Preduvjet je za to da je sudu poznata adresa žrtve i da žrtva stvarno i živi na svojoj prijavljenoj adresi ili boravištu.

Žrtva, oštećenik i njihov opunomoćenik imaju pravo razgledavanja spisa i predmeta koji se imaju uporabiti kao dokaz, ako zakonom nije propisano drukčije i to nakon što su žrtva ili oštećenik ispitani, a okrivljenik i branitelj imaju pravo razgledavanja spisa i dokaza nakon što je okrivljenik ispitan.

4. NOVOSTI U POSTUPKU ZA ODUZIMANJE PREDMETA I IMOVINSKE KORISTI

Novi ZKP u Glavi XXVIII. predviđa posebne odredbe za oduzimanje predmeta i imovinske koristi. Prije svega izmijenjen je naslov glave jer je iste odredbe sadržavao i dosadašnji ZKP koji je sadržavao i odredbe o oduzimanju predmeta iako one nisu bile naglašene u naslovu te se zvao Postupak za oduzimanje imovinske koristi.

Naslov je upotpunjen u odnosu na odgovarajući naslov u dosadašnjem ZKP-u. Uz to je izmijenjena i odredba dosadašnjeg članka 464. stavka 3. ZKP/97., kojom je uređen odnos imovinskopravnog zahtjeva i oduzimanja imovinske koristi.²³

Nova odredba stavka 3. članka 557. predviđa, ukoliko je oštećenik postavio imovinskopravni zahtjev koji, s obzirom na svoju osnovu isključuje oduzimanje imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom, da će se ta korist utvrđivati samo u onom dijelu koji nije obuhvaćen imovinskopravnim zahtjevom. Ostale odredbe su identične odredbama dosadašnjeg ZKP-a.

Osoba na koju je imovinska korist prenesena i predstavnik pravne osobe kao i do sada temeljem članka 562. ZKP-a može podnijeti zahtjev za obnovu kaznenog postupka glede odluke o oduzimanju imovinske koristi. Osoba čiji je predmet oduzet ili od koje je oduzeta imovinska korist pribavljena kaznenim djelom može podnijeti žalbu na tu odluku.

5. PROVEDBA ZAKONA

Očekivalo se da će se Zakon izmijeniti do konačnog stupanja na snagu te da će se njegova primjena odgoditi za tzv. uskočke predmete barem do 1. siječnja 2010., posebice jer je Zakon o policijskom postupanju i ovlastima donesen tek kada i Novela ZKP-a te je stupio na snagu 1. srpnja 2009. godine kao i mnogi pravilnici potrebni za provedbu Zakona. Međutim, primjena Zakona nije odgođena te je on zajedno s Novelom od 30. lipnja 2009. stupio na snagu objavom u Narodnim novinama dana 1. srpnja 2009., a do adresata stigao koji dan kasnije. Međutim, očekuje se da će nakon početka primjene novog ZKP-a u praksi (a prvi veći predmet je započeo već 16. srpnja 2009.) uočiti još neki nedostaci, te će uslijediti još koja Novela do dana njegove potpune primjene – 1. rujna 2011. godine.

²³ Obrazloženje Konačnog prijedloga ZKP-a, 194.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I NEKI PRIJEDLOZI *DE LEGE FERENDA*

Nakon donošenja novog ZKP-a iz 2008. godine postojale su najave da će se mijenjati preko 60 njegovih odredbi što ukazuje na to da je Zakon donesen na brzinu iako je dugo pripreman. Također je vjerojatno da će se Novelom do 1. srpnja 2009. pomaknuti i njegovo stupanje na snagu. Na kraju je izmijenjeno 118 odredbi, no nije odgođeno njegovo stupanje na snagu.

Smatram da je Zakonu trebala prethoditi Novela dosadašnjeg ZKP-a u odnosu na tajnost istrage, obnovu postupka i brisanje zahtjeva za izvanredno ublažavanje kazne te ubrzanja skraćenog postupka. Nakon toga je trebalo donijeti novi ZKP koji bi stupio na snagu u cijelosti 1. rujna 2011., ili još bolje, 1. siječnja 2011. ili 2012. godine. Ovakvom umjetnom brzinom nije se mnogo postiglo osim zbrke u pogledu primjene Zakona kod osoba koje ga svakodnevno primjenjuju u praksi.

Bitna novost je da sadašnja sudska istraga zamjenjuje državnoodvjetničko-policijском istragom. Istrage će se provoditi za teža kaznena djela, a za blaža kaznena djela iz nadležnosti općinskih sudova državni će odvjetnici moći provesti skraćeni postupak, bez provedbe istrage, čime će se postići veća ekonomičnost i rasterećenost sudaca koji bi se više mogli baviti složenijim predmetima. Time se izbjegava nepotrebno dupliranje policijske kriminalističke obrade, a potom i današnje istrage (npr. saslušavanje optuženika u policiji i istrazi). Pritom će biti potrebno osigurati i maksimalnu zakonitost u postupanju policije i državnih odvjetnika kako se repovi predistražnih radnji i nezakonitih dokaza ne bi vukli kroz glavnu raspravu tijekom daljnjeg postupka, a i u žalbenom postupku.

Osim istražitelja, novim ZKP-om uvodi se još jedna nova dužnost, a to je pritvorski nadzornik, odnosno poseban službenik zadužen za brigu da se pritvorenicima ne krše ustavna prava.

Pritvorom se, u novom Zakonu naziva dvodnevno zadržavanje osumnjičenog prije otvaranja istrage, a ovlast za takvo lišavanje slobode dana je potpuno u nadležnost državnog odvjetniku. Dosadašnji pritvor postaje istražni zatvor i njega će određivati sudac istrage. Osnove po kojima se osumnjičenik može pritvoriti ostale su iste.

Novi Zakon oštećeniku i žrtvi daje dodatna prava u kaznenom postupku, posebice maloljetnicima i žrtvama seksualnih kaznenih djela.

Veća zaštita žrtve ponekad će znatno odužiti kazneni postupak posebice što sud u pravilu neće odlučivati o nematerijalnoj šteti žrtvi, a koja će očekivati da joj se nadoknadi šteta u kaznenom postupku.

Tek će primjena novog ZKP-a u sudskoj praksi pokazati njegovu kvalitetu, no samo njegova brzina primjene u istrazi neće govoriti i o njegovoj kvaliteti.

LITERATURA

1. Bojanić, I., Đurđević, Z. (2008). *Dopuštenost uporabe dokaza pribavljenih kršenjem temeljnih ljudskih prava*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 15(2), 973.-1003.
2. Damaška, M. (2008). *Lica pravosuđa i državna vlast*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
3. Krapac, D. (1994). *Reforma kaznenog postupka i zaštita ljudskih prava*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1(1), 87.-121.
4. Kunštek, E. (2008). *Actio civilis u kaznenom postupku – prijedlog novele*. Zbornik radova Decennium Mozartianense. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
5. Pavišić, B. (2005). *Komentar Zakona o kaznenom postupku s priložima*. Rijeka: Žagar.